

Vad säger forskningen om elever i riskzon – och vad kan skolan göra?

Forskningen på studieavbrottsområdet spänner över många decennier, länder och vetenskapliga fält. Även om definitionen av studieavbrott varierar¹ finns en samstämmighet kring dess orsaker och effekter. Det framstår allt tydligare att processen som leder fram till studieavbrott ofta påbörjas tidigt i en individs skolgång.²

Barn och unga i riskzon – vilka är de?

Redan i förskolan grundläggs beteenden och sociala och akademiska mönster som är avgörande för barn och ungas fortsatta utveckling. Dessa påverkar även i vilken grad eleverna kommer att knyta an till skolan och vara aktiva och involverade.

Forskningen visar tydligt att den så kallade avbrottsprocessen är resultatet av en mängd olika samverkande faktorer. Dessa faktorer har systematiskt kartlagts och sammanställts till ett ramverk utifrån fem olika områden: familjen och närområdet, skolan, elever och klasskamrater, utbildningssystemet och arbetsmarknadsstrukturer³. Följande sammanställning kommer främst att handla om de faktorer som har tydligast koppling till eleven och skolan.

Individuella och strukturella bakgrundsfaktorer: familjen, närsamhället och eleven

Såväl svensk som internationell forskning visar att föräldrarnas socioekonomiska status, och då särskilt föräldrarnas utbildningsbakgrund, är den mest avgörande faktorn för barns och ungas studieresultat. Svenska rapporter indikerar dessutom att klyftorna ökar och att elevers sociala bakgrund får en allt större betydelse för hur de kommer att lyckas i skolan⁴. Socioekonomiska faktorer kan handla om brist på materiella resurser, exempelvis i form av trångboddhet eller instabila boendeförhållanden, föräldrars arbetslöshet och den stress de omständigheterna medför. Även kulturellt kapital, familjedynamik, uppfostringsmönster och föräldrars förväntningar och attityder till skola och utbildning⁵ påverkar ungas förutsättningar att klara sina studier. Följande individuella och strukturella bakgrundsfaktorer har visat sig vara särskilt viktiga i relation till studieavbrott:

- Socioekonomisk status
- Närsamhällets karaktär

1 (Dekkers and Dreisen, 1997, te Riele 2006)

2 Dale, 2010, Skolverket, 2012

3 All factors framework

4 Skolverket, 2009, 2015) OECD

5 Fan and Chen 2001)

- Kön (fler pojkar avbryter sina studier)
- Flytt (fler flyttar ökar risken för studieavbrott)
- Språk
- Låga resultat/prestation i skolan
- Funktionsnedsättningar
- Hälsa (psykisk och fysisk)
- Behov av särskilt stöd
- Självförtroende, självkänsla, motståndskraft, social kompetens

Socioekonomisk utsatthet

Elever som inte fullföljer sina studier bor ofta i områden som är socioekonomiskt utsatta överlag,⁶ så kallade utanförskapsområden, och de återfinns i hög grad på skolor där många elever kommer från hem där det saknas studietradition. Detta medför att risken för att negativa mönster förstärks (något som brukar kallas *peer effects*)⁷. En liknande situation är tydlig även i Sverige.⁸

Att arbeta förebyggande lönar sig

I större kunskapssammanställningar kan man se att i princip alla olika typer av interventioner på det förebyggande området ger positiva resultat. Det visar att det lönar sig att satsa resurser på det förebyggande arbetet för att stötta elever som riskerar att avbryta sina studier.

Framgångsrika insatser har mycket gemensamt

Även om de verksamma insatser som studerats är olika på många sätt pekar forskare på att det finns underliggande dimensioner som är gemensamma för många av dem. Det handlar både om individuella och organisatoriska faktorer och omfattar bland annat:

- En helhetssyn på elever
- Elevcentrerade arbetssätt
- Flexibilitet
- Trygga, positiva och kontinuerliga relationer med tydliga och uppnåbara mål och uppföljning
- Höga förväntningar
- Hög intensitet i insatserna
- Personalens kompetens och erfarenhet⁹

⁶ (EGREES, 2005, Ferguson et.al. 2005, Walther & Pohl, 2005 m.fl),

⁷ EGRESS, 2009; Dale, 2010

⁸ Fischbein and Folkander 2000; le Grand et al. 2005; Skolverket 2008

⁹ bl.a Lamb, 2008; ICF, 2010